

«Rivista Italiana di Onomastica»
RION, XXIV (2018), 1

Saggi

RITA CAPRINI (Genova) <i>Il potere del nome: aspetti magici e rituali</i>	17-24
KATALIN RESZEGI (Debrecen), <i>On the proper-name-to-appellative transformation</i>	25-46
GUIDO BORGHI (Genova), <i>Apprezzami l'Asino / Apprezzam' u Ciuccio</i> < *Ādpētrōsēlinōsīukkīs 'prezzemolo e zucche'	47-50
MAURO MAXIA, <i>Da Pilingheri a Berlinguer</i>	51-62
LEONARDO DI VASTO (Cosenza), <i>La toponomastica del territorio di Morano</i> <i>Calabro</i>	63-94
YORICK GOMEZ GANE (Rende-Cosenza), <i>Dagli agionimi agli zootoponimi:</i> <i>la terminologia onomastica in un recente repertorio</i>	95-106
VINCENZO D'ANGELO (Roma), <i>Giovanni Boccaccio e Giovanni Boccacci</i>	107-122
GÉRARD TAVERDET (Dijon), <i>Balzac et l'onomastique</i>	123-127
PATRIZIA PARADISI (Modena), <i>Carducci deonomasta inconsapevole/involontario</i> <i>(tra Leopardi e Pascoli)</i>	129-142
ROBERTO RANDACCIO (Cagliari), <i>Stiffelius: retrodatazioni e altre curiosità</i> <i>su un deonimico letterario ottocentesco</i>	143-151
MIRO TASSO (Venezia), <i>Identità popolazionistica e cognomi delle colonie</i> <i>molisane di origine croata</i>	153-169

Varietà

ENZO CAFFARELLI (Roma), <i>Paretimologie araldiche: quando gli stemmi</i> <i>tradiscono il nome</i>	172-196
GUIDO BORGHI (Genova), <i>Onomastica gallica nei fumetti</i>	197-203

Opinioni e repliche

MASSIMO PITTAU (Sassari), <i>Gli italiani camino, cammino, Val Camònica,</i> <i>vanga sono di origine etrusca</i>	206-208
GIOVANNI RAPELLI (Verona), <i>Indizi di presenza etrusca nell'Italia del Nord:</i> <i>Polésine e toponimi con suffissi affini</i>	209-218

Minima onomastica

ELVIRA ASSENZA (Messina), <i>Monte Pignatazzo vs Serra à Pinnatazza:</i> <i>le "ragioni" di un microtoponimo</i>	220
XAVERIO BALLESTER (València), <i>Barcelona i la moda toponimica</i>	221
ANTONIO BATINTI (Perugia), <i>Il cognome Fatucchi in Toscana</i>	222
MARINO BONIFACIO (Trieste), <i>Sestàn, Sestàni, Šestan, Šestanj</i>	223
GUIDO BORGHI (Genova), <i>Pusiano (territorio) solare in febbraio, dal buon odore'</i>	224
REMO BRACCHI (Roma), <i>Dosdé, la montagna collocata "di dietro"</i>	225
MICHELE BURGIO (Palermo), <i>Ma tu... Kibboe? Crematonimia e autopercezione</i> <i>del dialetto</i>	226

Barcelona i la moda toponímica

Xaverio Ballester (València)

Un famós manual de dialectologia catalana descriu el sobrenom *Barceló* com «masculinització de *Barcelona*», donant aixina més *antigora* la forma toponímica. En realitat *Barceló* està més a prop de la veu originària, encara que fon nom de lloc ans que de persona. Lo cert és que tenim una sèrie de topònims ibèrics en -O final en escritura indígena (BARCENO, TARACO...), que, com era d'esperar, foren primerament acollits en la III declinació llatina, la pròpia dels temes en -n (*Barcino*, -onis; *Tarraco*, -onis...). A banda de l'influència de la comuna -o del absolutiu ≈ nominatiu en abdós llengües, algun indici suggerix la presència d'un tema nasal també en ibèric (cf. el compost TARACON[ŠALIŘ]. En tot cas, els topònims en -o (Mela 2,5,90: *Tarraconem* [...] *Barcino*) passaren en algun moment a acabar en -ona (d'època i autenticitat dubtoses un parell d'inscripcions llatines en -ona: CIL II *411: *BARCINONAE* i 6239: *TARRACONA(M)*), donant els esperats resultats romànics: *Barcinonem* > -ona > *Barcelona*; *Castulonem* > -ona > *Cazlona*; *Obulconem* > -ona > *Porcuna*; *Olissiponem* > -ona > *Lisboa*; *Ostipponem* > -ona > *Estepona*; *Tarraconem* > -ona > *Tarragona*; *Turiassonem* > -ona > *Tarazona*; *Virgaonem* > -ona > *Arjona*; *Vrsaonem* > -ona > *Osuna*...

En els visigots el canvi està consolidat: S. Isidor (556±-636) en sa *Historia de regibus Gothorum*... escriu *Barcinona* (38) i *Olisipona* (90) i en monedes trobem *CASTVLONA*, *NARBONA* i *TIRASONA* o un *TARRACONA* en època del rei Recaret (559-601). El canvi empero no afectà ni microtopònims (*Abrigo Tarragón*, Villar del Arzobispo, València) ni antics sobrenoms (*Barceló*, *Tarragó*...). La raó n'és fosca. Potser hauríem de valorar alguna influència del grec. El nom de Lliria (València) és *Lauronem* en el romà Orosi (*hist.* 5,23,7) pero *Λαύρωνα* en els grecs Plutarc (*Sert.* 18,2) o Apià (*ciu.* 1,109).

Ya per al romà Acci (s. II a.C.) era més elegant l'acusatiu "a la grega" en els temes consonàntics llatins (*Hectora* i no *Hectorem* "a la llatina"). Molts poetes seguiren la *moda* (Hor. *serm.* 1,10,36 i Ov. *am.* 3,9,1: *Memnona* front al tradicional *Memnonem*). D'atra banda, alguns indicis suggerixen un valor diminutiu per al -ON ibèric, com un possible positiu *Τάππαγα* (Ptol. *geogr.* 2,6,67; Plin. *nat.* 3,4,24: *Tarracenses*) front a *Tarraco* o l'abundància del diminutiu -ó en català i valencià (*botifarró*, *carreró*, *copró*, *corcó*, *eixabegó*, *fibló*, *finestró*, *gafarró*, *garbó*, *garró*, *gassó*, *llantió*, *lliró*, *margalló*, *prunyó*, *talpó*, *timó*...), llengües sobre les quals més actuà el substrat ibèric. Aixó no contrastant, lo més probable és que es tracte d'un germanisme morfològic (cf. provençal *auzelon* 'pardalet'). El fet és que els *Hispani* sentiren poc adequat el matís diminutiu de -o[n] per a grans ciutats i n'hi hagué sens dubte un canvi de declinació per a certs macrotopònims indígenes – ibèrics i no – de l'antiga *Hispania*, de modo que, al remat, seria *Barcelona* una *feminisació* de *Barceló* i no al revés.